

A BÉKÉRE VALÓ ÁTMENET NEVELÉSÜGYI FELADATAL.

A háború alatt megjelent első számát a Magyar Pädagogia 1914 októberében azzal kezdte, hogy azoknak, akik itthon maradtak, igyekezniök kell előkészülni a béke idejére. Ez a gondolat indít e sorok közlésére is. Aki ezt a szörnyűséges korszakot valóban átéli, azaz nemcsak eltölti most a napokat, hanem tudja és érzi, hogy nemzeti és egyéni életünknek mássá lett a tartalma is, a formája is, tehát mások a kötelességeink és lehetőségeink is: annak nem volna szabad sem elkeseredve, sem kifáradva ölbe tennie a kezét s mindig csak mástól várnia a szükséges intézkedéseket, hanem ha még olyan nehezére essék is testének vagy lelkének, meg kell tennie neki magának is minden lépést, amelyet a maga és a nemzet életének jövőendő alakulása érdekében kívánatosnak ismer fel. Különösen fontos ez a nevelés terén, ahol nemcsak nagyszabású intézkedések, hanem igen apró cselekedetek szakadatlan sorozata is szükséges arra, hogy a békére való átmenet lehetően síma legyen.

Annak a felterjesztésnek, amelyet a Magyar Pädagogiai Társaság 1915 novemberében a vall.- és közokt. miniszterhez intézett, éppen az volt az alapgondolata, hogy ezt az átélést kell elősegíteni, erre kell tanítókat, tanárokat és általok az egész ifjúságot, az ifjúságon át pedig a felnőtteket is mintegy rákényszeríteni jól rendezett tanítások útján. Abban az ismeretes javaslatban (l. M. P. 1917:291.) nem is volt elrejtve az a gondolat, hogy ezektől a tanításoktól, meg kivált az ezekre való előkészülettől messzire kiható eredményeket vártunk: a nemzet helyzetének és feladatainak tisztább felismerését, annak a nemzeti tudatosságnak s történeti érzéknek a fejlődését, amely most — újra meg újra el kell ezt mondani — nagyon fogyatékos, de amelyből a közös érdekek ismeretének, a jövőre való szakadatlan gondolásnak, az élet megtartásáért, a nemzetért való munkának kellene és lehetne fakadnia. Ezzel a felterjesztéssel és az e céllal kiadott háborús kötettel a M. P. T. egy lépést tett a békére való előkészület útján. Nagyon sajnálni való, hogy ezeket a tervezett tanításokat a közoktatásügyi kormány nem rendelte el kötelezően, hanem csak megengedte

és így a cél elérését is felettebb bizonytalanná tette. A tanítás sikere mindenkor hézagossá válik, de mégis csak más az, ha egy célra törekszik, egy anyagot használ fel a tanítás közben sok ezer ember, mint ha csak néhányan. Ezen azonban immár hiába okoskodnánk; sem megváltoztatni azt a rendeletet nincs módunkban, sem újra kezdenünk a dolgot nem lehet nekünk, akik kezdeményeztük; azok meg, akiknek az illetén elintézésében részök volt, eddig sem látták a kérdés fontosságát.

Ez a tapasztalat nem riaszthat vissza attól, hogy a békére való előkészület nagy kötelezettségét újból hangoztassuk. Ezt a kötelezést felismerték már a közéletnek számos területén. A gazdasági átmenetre, a népjóléti kérdések intézésére külön miniszteriumokat létesítettek; itt is, ott is olvassuk és halljuk, hogy a háborús állapotból a béke nyugodt idejére való átmenet milyen különleges intézkedéseket kíván. Arról azonban kevés szó esik, hogy ilyen átmeneti intézkedések a nevelés ügyében is szükségesek volnának.

Mikor a háború kitört, a neveléssel való törődésnek minden keserűségünk közben is öröndetes jeleit láttuk. A nevelés jelentőségét sokan meglátták, nevelő intézményeink hiányait sokan felfedezték, sőt e hiányok némely részét meglehetősen pontossággal meg is állapították s még a javítás módját is megjelölték. Azután azonban jött egyfelől a háború lelki terhének a súlyosbodása, amely a nem közvetlenül sürgető munkákat háttérbe szorította, másfelől pedig jött magában a nevelésügyi irodalomban, a nevelők körében egy igen csodálatos, nem egészen érthetetlen, de kellemetlen és káros jelenség, amely ennek a békére előkészítő nevelésügyi munkásságnak elejét vette. Ez a jelenség abban állott, hogy sokan lehetetlennek tartották a háború folyamán minden megállapodást afelől, hogy mire van szükség a nevelésben; mások oktalanul és értetlenül gúnyolódni kezdtek a valóban sokszor idéttlenül jelentkező «háborús pedagógián»; némelyek fölényesen tagadták, hogy a nevelésnek a korhoz alkalmazkodnia kellene és végül nagyon-nagyon sokan kényelemből nem segítettek és már ezzel is megakadályozták sok szükséges és remélhetően haszonra vezető kezdeményezés sikerét. Nem tudtunk tehát összefogni arra, hogy együttes tanulmányozással, közös szempontokból végzett részlet-munkákkal tisztázzuk a nevelők átalakult munkaterét, a köznevelés szervezésében követendő korszerű irányeszméket, a háború különböző hatásai által létrehozott sajátos feladatokat. Így történt aztán, hogy ma, a háború negyedik évében, csaknem a tökéletes kétségbeesésig, de legalább is a végleges lemondásig jutottak el azok, akik a nevelésben nemcsak kenyérkeresetet látnak, hanem minden nehézséget ismerve is azt vallják, hogy enélkül, a köznevelésnek

egységes szempontokból való, korszerű rendezése nélkül nem lehet biztosítani a nemzet további fennmaradását, mai nagy sebeitől való meggyógyulását, a benne rejlő őserőnek termékenységét és az adott körülmények szerint való felhasználását, a nemzet előtt álló, szörnyen nagy tömegű, igazán életbe vágó feladatok teljesítését. Valóban, csaknem kétségbe kell esnünk amiatt, hogy jóllehet olyan sokan tisztán látták évekkal ezelőtt, hogy csak akkor lehet a nevelésügyi új feladatoknak eleget tennünk, ha a fokozatos alakulást a nevelés terén is lépésről-lépésről követjük: jóformán semmi sem történt avégre, hogy ezekre a lépésekre mindenkit figyelmeztessenek, ha kell, rá is szorítsanak erre illetékes helyről. Ami eféle történt, az vagy csak egyesek buzgóságából, vagy egy-egy kisebb iskolafenntartó részéről történt, tehát a legjobb esetben is csak részleges hatású volt. Egyetemes, országos intézkedés nem volt. Nem volt olyan intézkedés sem — hiszen bizonyos, hogy nehéz is lett volna — amely meggátolta volna, hogy éveken át szellemi vezetés nélkül legyen sok falu ifjúsága és ezzel gondozatlanul a falu egész népe. Kétségbeejtő, hogy a népesség nagy részének a nevelésében mekkora hézag maradt így, mennyire hátra vetődött a művelődés ügye, nagyobb mértékben, mint amennyit a háború pusztításai indokolnak. S lemondásra, a hiábanvaló, tehetetlen erőlködés abbahagyására indíthat mindenkit az a szomorú körülmény, hogy eféle panaszoknak alig-alig volt három év alatt visszhangja. A közös munkára, a jövő feladataira való előkészületre hiában hívtuk fel itt-ott a pályatársakat is, az ilyen felhívásoknak majdnem semmi sem volt az eredménye. Egy ideig talán a sok beszéd és írás gátolta meg az embereket a cselekvésben, most már mondani-valójok is alig van.

Pedig a nevelés feladatai annál többfélék és nagyobb tömegűek, minél tovább halad ez a megbomlott, rendetlen élet. S észre kell vennünk, hogy sorainkon kívül mennyire erősödik az óhajta a nevelés átalakításának. Ahány komolyabb munka a magyarság jövőjéről megjelenik, a nevelésről mind ejt szót; aki az ország belső életének gyökeres átalakulását óhajtja, az mind a neveléstől várja a segítséget; aki fél a most uralkodóvá lett áramlatoktól, az a nevelésben keres biztosítékot és orvosságot. De észre kell vennünk azt is, hogy mindezek olyan határozatlanul, az általánosság bizonytalan körvonalai között mondják el kívánságaikat, hogy abból semmi haszon nem származhatik. Három évvel ezelőtt a hivatásos nevelők, a nevelés kérdéseivel rendszeresen foglalkozó pedagógusok nagy érdeklődésre találtak a társadalom mindenik körében, mert nagyon általános volt a fogékonyság a jövőnek minden biztosítéka iránt, minden iránt, ami a jövőre valami jobbat ígért. Akkor elmulasztottuk ezt a haj-

landóságot felhasználni arra, hogy a köznevelést a nevelés elvei szerint, a részleges érdekeket egybefoglaló nemzeti szempontból újjászervezzük; azt mondták sokan, hogy «még nem tudjuk, mit hoz a háború, várjuk meg a végét!» De hol a vége?! Szabad-e még várunk?! Győzzük le magunkban a riasztó félelmet, amely azt sugallja, hogy máris késő; higgyük, hogy mindent kipótolhatunk még és akarjuk, hogy máától kezdve ne szalajtsunk el egyetlen pillanatot sem, amely a nevelőnek tenni valót nyújt, ne hagyjunk észrevétlenül egyetlen jelenséget sem, amely a nemzet szervezetében veszedelmet jelenthet vagy amely felhasználatlan erőforrásra figyelmeztet. Ha már eddig nem tettük, tudva, hogy magunk nem mehetünk semmire, szövetekezzünk most azokkal az iparosokkal, gazdákkal, kereskedőkkel, orvosokkal és mindenféle körből mindazokkal, akik saját területükön a nevelési szükségleteket már felismerték; azokkal a politikusokkal, akik személyes és párt-érdekeken felül valóban az egész nemzet jövőjének biztosítékait keresik és a legmélyebben levőhöz, az emberek minőségének a javításához, tehát a neveléshez is elérkeztek. Mindezekkel való közös munka útján törekedjünk arra, hogy a magyar nevelés olyanná váljék, amelyet a mai helyzet s az ebből alakuló jövőnek az érdeke megkövetel! Keresnünk kell ezt a szövetekezést, mert enélkül sem a szükségleteket nem tudjuk megállapítani részletesen, sem a hivatalos intézkedéseket nem tudjuk az országgyűlésen vagy a kormánytól kieszközölni, sem a magunk még oly jóakarátú és megfeszített iskolai munkájának sem lehet elegendő sikere.

A békére való átmenetnek éppen ez a legelső nevelésügyi feladata, hogy ezt az ügyet tegyük mindenki ügyévé. Abban az értelemben is, hogy önmagának a másokra való hatására mindenki ráeszméljen (mindenki nevel!), de abban az itt most különösen hangsúlyoztatott értelemben is, hogy mindenkinek kötelessége, mindenkinek érdeke a nevelőket és az iskolát a jó munkának minden feltételéhez hozzá segíteni.

A jó munka feltételei között nagyon elől van a feladatok tisztázása. Restellek itt belefogni újra feladatok elősorolásába, mert tudom, hogy ezen réges-régen túl kellene lennünk s csak a mai napon felmerülő új feladatokat kellene a már összeállítottakhoz csatolni. Pedig még annyira sem jutottunk, hogy bár a kétségtelenül felismerhető feladatokat megvitattuk volna!

Azt nem tudhatjuk, hogy a köznevelés ügyét legmagasabb fokon intéző helyeken milyen előkészületek, tanácskozások folynak vagy hogy ilyenek folynak-e. Nem tudjuk, vajjon az iskolaszervezet egyes fokaira nézve a felügyelet szervei kaptak-e és milyen irányú adatgyűjtésre és javaslatlételre felhívást. Nem tudjuk, hogy az országos

Tanácsok rendeznek-e a magok körében jól megfontolt irányító szempontokkal széleskörű, tájékoztató tanácskozásokat a változott idők változott tennivalóinak megállapítása céljából. Nem tudjuk, vajjon nincs-e már együtt a közoktatásügyi miniszter kezében a különböző hivatások köréből gyűjtött kimutatás arról, hogy hol, milyen és mennyi emberre lesz a közel jövőben szükség egyrészt a háborúban tönkre mentek pótlására, másrészt az új feladatok elvégzése érdekében. Vagyis nem tudunk arról, hogy a békére való átmenet nevelésügyi feladataira az intéző körök hogyan és mennyire készültek elő. Feltesszük, hogy ez az előkészület már eléggé megtörtént és kellően folyik. E hit nélkül igazán nem lehetne csak pillanatig is nyugodtan néznünk a jövőbe.

Azt azonban tudjuk, hogy ha mindez megtörtént is, nem elég. A mindenrendű nevelőknek is elő kell készülniök az új feladatokra s tudjuk, hogy ez az előkészület nem történt meg. Nem vádolni, nem is panaszkodni akarok, csak újra elmondani, hogy nekünk, tanügyi testületeinknek és lapjainknak nincs ma komolyabb és jobban érdekünkbe vágó kötelességünk, mint tisztázni az új helyzetet, hogy ezt megérthessük, a feladatokba bele gondolhassunk, a várható és remélt, irányító rendelkezések teljesítésére magunkat lelkileg előkészítsük. A nevelésügyi irodalom ne ismételjen ezerszer is elcsépelet közhelyeket, ne fedezzünk fel újra meg újra semmit vagy mindent mondó általánosságokat, hanem fogjon hozzá mindenki, akinek ideje és ereje van, a részleteket tisztázó, egy-egy lépést megkönnyítő tanulmányokhoz s így egy-egy vidék vagy helység nevelését megjavító munkához.

Anélkül, hogy egyes kérdéseket felsoroljak, hivatkozom arra, hogy a most legégetőbbeknek felismert tenni és megvitatni, tanulmányozni és fejtegetni valókat ismételten előadtam;¹ ezek ismételése méltán kelthetné a helypazarlás vádját. Itt csak kérni óhajtom mindazokat, akik tanügyi, nevelésügyi egyesületek tárgyalásait irányítják vagy bármiként efféle tárgyalásokra és az irodalmi termelésre befolyások van: gondoskodjanak arról, hogy mai kérdésekről, mai tennivalókról legyen szó! Nem jelenti ez azt, hogy pusztá, sekély alkalmosságosság váljék a nevelési irodalomban uralkodóvá, hanem azt jelentené, hogy a nevelők gondolkodását, az írókét és az olvasókét egyaránt, a nevelés és a nemzeti élet megoldani való, a nevelők nélkül megoldhatatlan kérdéseire irányítsuk, tartalmassá és hasznossá tegyük, nevelői gondolkodássá fejlesszük. A mai feladatokról kell beszélniök

¹ *Köznevelésünk és a háború.* M. Päd. 1914.; *A köznevelés belső egysége és a nemzeti egység.* Bpest, 1915, Stark F.; *A háború és a pedagógia,* Bp. Szemle, 1915.

a tanítóképzők tanárainak, hiszen a néptanítók elé a mai politikai alakulások — nem lényegében, de részleteiben — új feladatot állítanak. Ezekre kell gondolniok a középiskolák tanárainak, mert a társadalmi átalakulásnak számos mozzanata a nevelők céltudatos és erélyes közbelépése nélkül beláthatatlan zavarok forrása lehet.

Mindenütt azt látjuk, hogy a békére való átmenet minden egyes nevelőnek minél mélyebbre ható megfontolását és következetes cselekvését követeli. Ezt tartozik ma elősegíteni a nevelési irodalom; ennek rendszerességét, tervszerűségét tartozik megalapozni a nevelés elmélete; ezt kell segítenie, sőt irányítania a kormányzatnak. Hiában lesz akár-miféle «átmeneti» Tanács vagy miniszterium, ha továbbra elmulasztjuk az emberek lelkéről való gondoskodást! IMRE SÁNDOR.

A MŰVÉSZI NEVELÉS CÉLJAI.

— Székfoglaló a M. P. T. 1917 április 21-i ülésén. — Első közlemény. —

A művészi nevelés tekintetében az utolsó két-három évtizedben akkora átalakulás ment végbe az iskolában, amilyent a pedagógia egész történetében hiában keresnénk. E változással kapcsolatban ugyanis nemcsak új eszmék, módszerek és tantárgyak merültek fel az ifjúság nevelésében, hanem egészen új elvekre helyezkedett a tanításnak jelentékeny része és új látószögből kell megítélni az egész embernevelés feladatait. A művészi élvezetre, esztétikai fogékonyságra való képzés, mely azelőtt alig-alig kapott helyet az értelmi erők képzésének túláradó disciplinái közt, a mult század utolsó negyedében egyszerre a reformnevelés legnépszerűbb jelszavává lett. Akkora várakozások és olyan ígéretek fűződtek e jelszóhoz, melyeknek az iskola még az esetben sem tudna eleget tenni, hogyha tízszer annyi idő, erő és szellemi kapacitás állana rendelkezésére, mint amilyenekkel általában rendelkezik. Egy addig hamupipókesorsra ítélt ügyességből, a rajzolásból, mint az archimedesi pontból indulnak ki azok az erőfeszítések, melyek az értelmi és érzelmi nevelés világát sarkaiból akarják kiemelni. És a pedagógia története még sohasem látott oly szenvedélyes vitákat, amilyenek e kérdés körül kifejlődtek, a rajzolás és a hozzája kapcsolódó tanulmányok célja, módszerei, összefüggései körül, — igaz, hogy oly gyümölcsöző eredmények sem keletkeztek hamarosan valamely pedagógiai felfogás terjedése következtében, mint a művészi nevelés gondolatának erősödésével. Nehéz volna megmondani, micsoda fizikai és szellemi tényezők szerencsés összjátéka eredményezte ezt. Alig egy fél emberöltő alatt oly gondolatok